

Deall a Dysgu

1.

Chwedl yw...	stori
Chwedl Cantre'r Gwaelod	
Lleoliad:	Rhwng Aber-arth ac Ynys Enlli
Cymeriadau:	Gwyddno Mererid Seithennyn Gwyn
Digwyddiadau:	Dathlu pen-blwydd Mererid. Seithennyn wedi meddwi. Noson stormus. Gwyn yn gofalu am y wal. Dŵr yn dechrau torri'r mur. Gwyn yn canu'r gloch. Neb yn dod. Gwyn yn mynd i'r wledd, achub Mererid. Y bore wedyn - dŵr dros bopeth a Gwyn a Mererid yn edrych ar y môr a sylweddoli bod popeth wedi diflannu.

Geirfa:	Esboniad/ ystyr:
Wedi meddwi	Wedi yfed gormod
Stormus	Tywydd gwael
mur	Wal
tir ffrwythlon	Tir ffermio da, tir sy'n gallu tyfu pethau
rhybudd/ rhybuddio	Dweud bod rhywbeth am ddigwydd warning
gwledd	Dathliad, pryd o fwyd da, parti
penllanw	Yr adeg pan mae'r môr ar ei uchaf. Llanw uchel
tlws/ tlos	Pert, prydferth
esgeulustod / wedi esgeuluso	Methu gofalu am rhywbeth yn iawn, diffyg gofal negligence
cyfrifoldeb	Rhan o swydd neu rôl, responsibilty
goriad	Gair gogleddol am 'allwedd'
ymrwymo / ymrwyaist	Canolbwyntio ar un peth, dedicated, committed
cardotyn	Person tlawd sy'n gorfod gofyn ac ymbil am arian
swrth	Diog, difater, ddim yn gwbl effro, hwyliau gwael
gorchwyl	Swydd, gwaith, dyletswydd, tasg

- Idiomau**
- Dros ben llestri – ymddwyn yn afresymol
 - Llygad barcud – yn cadw llygad manwl
 - Nid ar chwarae bach – nid heb feddwl o ddifrif
 - Ar gefn ei geffyl – yn flin iawn
 - Cannwyll fy llygad – fy hoff un
 - Mewn chwinciad chwannen – yn gyflym iawn/mewn eiliad
 - Cael cathod bach – poeni am rywbeth
 - Brensiach y brain – cyfleu sioc
 - Â'i ben yn ei blu – pwdu
 - Gwylltio'n gacwn – yn grac iawn

- Beth sy'n digwydd i enwau/ansoddeiriau/berfenwau ar ôl 'yn'?**
- Enwau – TM**
 - Ansoddeiriau - TM**
 - Berfenwau - DIM TREIGLO**

Nid yw 'll+rh' yn treiglo ar ôl 'yn'

- Yn gallu adnabod...**
- Enwau** (pethau y gallwch chi eu gweld/cyffwrdd, e.e. beiro, ystafell, teledu, gwlad)
 - Ansoddeiriau** (geiriau i ddisgrifio rhywbeth, e.e. cyffrous, bach, meddal)
 - Berfenwau** (pethau y gallwch chi eu GWNEUD, e.e. neidio, meddwl, yfed, ystyried)

Rheolau Aur Blwyddyn 8

- Enwau ac ansoddeiriau yn TM ar ôl 'yn'.**
Oni bai am 'ff' a 'rh'
NID yw berfenwau yn TM ar ôl 'yn' yn lawr, yn ddiage euol, yn llwgar, yn darllen
- TM ar ôl 'ei' gwrywaidd.**
Ei fag ef, ei deulu ef, eu ddisbarth ef
- TLL ar ôl 'ei' benywaidd.**
Ei chadarn hi, ei theulu hi, ei photel hi, ei bag hi
- 'eu' = lluosog (mwy nag un person) = Dim treiglo**

- Ei + Eu**
- Ei = 1 person
 - Eu = mwy ag un person

- Ei**
- TM yn dilyn 'ei' gwrywaidd
e.e. ei gwallt ef > ei wallt ef
 - TLL yn dilyn 'ei' benywaidd
e.e. ei cath hi > ei chath hi

Deal a Dysgu

2.

Branwen		
Lleoliad:	Harlech, Iwerddon, Ynys Môn	
Cymeriadau:	Bendigeidfran	Brenin Ynys y Cedyrn, cawr o ddyn
	Manawydan	Brawd Bendigeidfran
	Branwen	Chwaer Bendigeidfran
	Nisien ac Efnisien	Efeilliaid, hanner brodyr i Bendigeidfran
	Matholwch	Brenin Iwerddon
	Gwern	mab Matholwch a Branwen
Digwyddiadau: (angen dysgu'n fras)	<ul style="list-style-type: none"> - Bendigeidfran a'r teulu yn Harlech ac yn gweld 13 llong yn dod o'r Iwerddon. - Matholwch eisiau priodi Branwen. - Efnisien yn dinistrio ceffylau Matholwch. - Bendigeidfran yn talu iawn- march am bob march, ffon a phlât arian ac aur, pair y dadeni. - Branwen yn mynd i Iwerddon a chael mab. - Gwyddelod eisiau dial ar Branwen- caethferch i'r gegin. - Branwen yn dysgu'r ddrudwen i siarad ac yn ei hanfon â neges at Bendigeidfran. - Bendigeidfran a'i fyddin yn mynd i Iwerddon. - Hen ŵr yn gofalu am foch- gweld mynydd, dau lyn a choedwig yn croesi'r môr. - 'A fo ben bid bont' Bendigeidfran yn gorwedd dros yr afon. - Gwyddelod eisiau talu iawn- adeiladu tŷ anferth i Bendigeidfran. Gwledd- ond Gwyddelod yn twyllo a chuddio milwyr mewn sachau. Efnisien yn sylwi a lladd y milwyr. - Efnisien yn taflu Gwern i'r tân. - Brwydro. - Efnisien yn dinistrio'r pair. - Bendigeidfran wedi cael ei glwyfo- gwaywffon wenwynig- torri ei ben. - 7 milwr, Branwen a phen Bendigeidfran yn ôl i Gymru. - Glanio'n Ynys Môn- afon Alaw. - Branwen yn torri ei chalon. Claddu Branwen ar lan afon Alaw. 	

etifedd	Cael rhywbeth ar ôl i rywun farw
llys	Palas, neuadd
llong	cwch
heddwch	Dim rhyfela
arfau	ar gyfer ymladd (weapon)
henffych	Ffordd o ddweud 'helo'
gweflau	Gwefusau ceffyl
cynffonau	Mwy nag un cynffon tail
Gwyddelod	Pobl Iwerddon
sarhau/ sarhad	Diffyg parch, creu niwed
gwarth	Codi cywilydd (shame)
byrbwyll	Ymateb cyflym, heb ystyried yn iawn, difeddwl, brysiog
llanast	Anhrefn, annibendod, ddim yn daclus
pair	Crochan, pot, Cauldron
dial	Brifo rhywun gan eu bod nhw wedi eich brifo chi
caethferch	Caeth + merch= merch sydd ddim yn rhydd
cigydd	Person sy'n lladd, trin a gwerthu anifeiliaid butcher
bonclust	Bwrw ochr pen, wrth y glust
drudwen	Aderyn bychan starling
dof	Hapus o amgylch pobl, ddim yn ofnus o bobl tame
cymodi	Dod nôl yn ffrindiau, adfer cyfeillgarwch
clwyf clwyfo	Cwt, briw, anaf
gwaywffon	Arf hir gyda blaen miniog
gwenwynig	Sylwedd sy'n gallu achosi niwed neu ladd (poisonous)

Deall a Dysgu

3.

Gelert

Lleoliad:	Beddgelert	
Cymeriadau:	Llywelyn	• Tywysog Cymru
	Dafydd	• Babi, etifedd (mab) Llywelyn
	Gelert	• Ci ffyddlon, amyneddgar, teyrngar • Bleiddgi Gwyddelig, Ffrind gorau Llywelyn
	Blaidd	• newynog, eisiau bwydo ei genawon bach
Digwyddiadau (angen dysgu'n fras)	<ul style="list-style-type: none"> Llywelyn yn mynd i hela gan adael Gelert i warchod ei fab. Blaidd yn dod i'r caban hela yn chwilio am fwyd. Gelert a'r blaidd yn ymladd. Cynffon y blaidd yn taro'r crud. Llywelyn yn dod adref- sylwi ar y gwaed ar Gelert. Sylwi bod y crud ben i waered. Llywelyn yn meddwl bod Gelert wedi lladd Dafydd- hyrddiodd ei gelddyf i ochr y ci. Llywelyn yn clywed cri gwan- sylwi ar Dafydd yn y gornel. Sylweddoli ei gamgymeriad. Claddu Gelert a gosod carreg wrth afon Glaslyn. Enw'r pentref 'Beddgelert'. 	

Beth yw ymson?

Llif y meddwl – beth sy'n mynd trwy eich meddwl NAWR!

Mewn ymson mae angen...

- ✓ Teimladau
- ✓ Berfau presennol –af (+ gorffennol –ais)
- ✓ Y 5 synnwyr
- ✓ Cwestiynau rhethregol
- ✓ Ailadrodd
- ✓ Ansoddeiriau da
- ✓ Brawddegau byrion
- ✓ Cyffelybiaethau
- ✓ Idiomau

Berfau Presennol

fi	-af	Cerddaf i
ti	-i	Cerddi di
Ef/hi	-a	Cerdda ef/hi
ni	-wn	Cerddwn ni
chi	-wch	Cerddwch chi
nhw	-an	Cerddan nhw

Berfau Gorffennol

fi	-ais	Cerddais i
ti	-aist	Cerddaist ti
Ef/hi	-odd	Cerddodd ef/hi
ni	-on	Cerddon ni
chi	-och	Cerddoch chi
nhw	-on	Cerddon nhw

amyneddgar	ddim yn colli tymer yn hawdd
teyrngar	ffyddlon
ymddiried	gallu credu, rhannu cyfrinach
ysgyrnygu	dangos danedd yn gas a gwneud sŵn
gwŷr	dynion, mwy nag un gŵr
parlysu	rhewi a ddim yn gallu symud
arthio	bloeddi o'n groch neu gas
dicter	enw'r teimlad o fod yn grac
hyrddio	gwthio gyda grym
blaidd	anifail gwyllt, y mwyaf o deulu'r ci
gwarchod	gofalu, edrych ar ôl
perchnogion	mwy nag un perchennog
hela	mynd ar helpa i geisio dal anifail
cilagored	wedi ei agor ychydig
ffroenodd	ffroen= un o'r tyllau yn ein trwyn
crud	gwely bychan ar gyfer babanod
pen i waered	ddim y ffordd cywir up side down
cleddyf	byddai milwr yn ymladd gyda hwn
celain	corff marw
crynedig	Crynu llawer
sigledig	Crynu llawer
pruddglwyfus	Trist iawn
gofidus	grief
cegrwth	Mewn sioc
wylo	crio